

بررسی تأثیر شبکه‌های اجتماعی در بروز پدیده طلاق

ابراهیم طریقی^۱

تاریخ دریافت: ۱۳۹۶/۱۲/۲۲

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۷/۰۳/۲۰

چکیده

زمینه و هدف: ظهور تکنولوژی‌های نوین ارتباطی در عصر حاضر به همراه تحولاتی که در فضای مجازی به وجود آمده است، بسیاری از کارکردهای خانواده‌ها را دچار اختلال کرده است. این پژوهش به بررسی تأثیر شبکه‌های اجتماعی و دنیای مجازی بر میزان طلاق و رضایت زناشویی زوجین ۲۵ تا ۴۰ سال در منطقه ۱۴ تهران پرداخته است.

روش: روش تحقیق کمی و از نوع توصیفی پیمایشی بوده است. جامعه آماری شامل کلیه زوجین ۲۵ تا ۴۰ سال مراجعه کننده به دادگاه شماره ۱ خانواده منطقه ۱۴ تهران می‌باشد. روش نمونه‌گیری در این پژوهش به صورت تصادفی است که مقدار نمونه ۱۰۰ نفر زوجین ۲۵ تا ۴۰ سال انتخاب شده است. در این پژوهش از دو پرسشنامه رضایتمندی زناشویی Enrich و پرسشنامه محقق ساخته شبکه‌های اجتماعی و مجازی استفاده شده است.

یافته‌ها و نتایج: نتایج پژوهش نشان داد میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی و دنیای مجازی بر رضایت زناشویی زوجین ۲۵ تا ۴۰ سال منطقه ۱۴ اثر معناداری دارد. همچنین بین رضایت زناشویی افراد عضو شبکه‌های اجتماعی و دنیای مجازی و افراد غیر عضو تفاوت معناداری وجود دارد به طوری که میانگین رضایت زناشویی در میان افراد غیر عضو به طور قابل توجهی بیشتر از افراد عضو شبکه‌های اجتماعی و دنیای مجازی است. از طرف دیگر، بین تقاضای طلاق و عضویت افراد در شبکه‌های اجتماعی و دنیای مجازی رابطه معناداری وجود دارد به عبارتی عضویت در شبکه‌های اجتماعی و دنیای مجازی، به طور معناداری با افزایش میزان تقاضای طلاق زوجین ۲۵ تا ۴۰ سال همراه است.

واژه‌های کلیدی: شبکه‌های اجتماعی، فضای مجازی، خانواده، طلاق، منطقه ۱۴ شهر تهران.

مقدمه

جوامع امروزی با مشکلات و معضلات اجتماعی متعددی روبرو هستند، اما در همه جوامع مسائل و مشکلاتی وجود دارند که به واسطه میزان آسیبی که بر پیکره جامعه وارد می‌کنند، از اهمیت بالاتری برخوردار هستند، یکی از مهم‌ترین این معضلات پدیده «طلاق» است. خانواده اولین و بنیادی‌ترین نهاد اجتماعی در جامعه است که هم می‌تواند ضامن سلامت و هم بقای آن باشد، اما خانواده همیشه قادر به نگهداشت، انسجام و هدایت اعضای خود نیست و بروز عواملی می‌تواند موجب گسست در بین اعضای آن شود. در سال‌های اخیر پدیده طلاق در کشور به شدت در حال افزایش بوده، به نحوی که سیر صعودی آن در کشور در حال جا به جا کردن رکوردهای جهانی است و براساس برآوردهای غیررسمی، ایران در زمینه آمار طلاق به رتبه چهارم جهان صعود کرده است. در دوره پنج ساله ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۰ آمار طلاق در ایران از ۹۴ هزار به ۱۴۳ هزار مورد افزایش یافته و در سال ۱۳۹۲ این آمار به بیش از ۱۴۴ هزار مورد رسیده است. آمار طلاق رسمی و ثبت شده تهران نیز از ۱۶۵۶۷ مورد در سال ۱۳۸۳ به ۲۶۶۶۲ مورد در سال ۱۳۹۲ رسیده است (رسانه آینده بان، ۱۳۹۳). در سال ۹۲ میزان طلاق‌ها ۳/۴ درصد نسبت به سال ۹۱ افزایش داشته که ۱۴/۲ درصد طلاق‌ها مربوط به سال اول زندگی و حدود ۵۰ درصد طلاق‌ها مربوط به ۵ سال اول زندگی است. در سال ۹۲ به طور متوسط در ازای هر ۵ ازدواج یک طلاق و در مقابل هر صد ازدواج، ۲۰/۱ طلاق به ثبت رسیده است (هنریان و یونسی، ۱۳۹۰، ص ۱۲۵). رقم قابل توجهی از طلاق‌های ثبت شده، یعنی ۴۲ درصد آن‌ها، تحت تاثیر عوامل اعلام نشده دسته بندی شده‌اند و بسیاری معتقدند ناهنجاری‌های عاطفی و جنسی از عمده‌ترین این دلایل است. بسیاری از روان‌شناسان و متخصصان مشاوره خانواده، ناهنجاری‌ها و اختلاف‌های زوجین در مسائل عاطفی و جنسی را یکی از عوامل جدی و قابل توجه افزایش آمار طلاق در کشور می‌دانند و افزایش این ناهنجاری‌ها و اختلاف‌ها را زنگ خطری برای تحکیم نهاد خانواده توصیف می‌کنند (رسانه آینده بان، ۱۳۹۳). به نظر می‌رسد عدم جامعه‌پذیری صحیح زوجین ریشه عمده چنین مسائلی باشد، بدین معنا که عدم آشنایی مناسب و صحیح فرد با الگوها، هنجارها، تکالیف و انتظارات خود در زندگی زناشویی می‌تواند زمینه‌ساز بسیاری از مشکلات و ناهنجاری شود.

واقعیت این است که در گذشته، نهاد خانواده اصلی‌ترین نهاد کارگزار جامعه‌پذیری افراد محسوب می‌شد، اما با توجه به تغییرات صورت گرفته و رشد فن آوری و بروز پدیده‌هایی چون اینترنت، ماهواره، رسانه‌های جمعی و شبکه‌های اجتماعی، شاهد پیدایی رقبای جدی در کنار خانواده در امر جامعه‌پذیری افراد هستیم. از میان رسانه‌های متنوع و نوین می‌توان از شبکه‌های اجتماعی به عنوان یکی از پرمخاطب

ترین رسانه‌ها در سراسر دنیا یاد کرد که به خصوص با رشد فن آوری تلفن‌های همراه هوشمند و تسهیل دسترسی افراد به این شبکه‌ها ضریب نفوذ اعضا آن به سرعت در حال افزایش است. آمارها نشان می‌دهد که تعداد کاربران اینترنت کشور در سال ۹۱، ۴۶ میلیون و ۲۷۶ نفر با ضریب نفوذ ۶۱/۵۷ درصد بوده و در این میان بیشترین دسترسی مربوط به اتصال تلفن همراه است که با تعداد ۳۲ میلیون و ۱۳ هزار و ۴۹۴ کاربر معادل ۴۹/۷۳ درصد از کاربران را شامل می‌شود. براساس آمار همچنین تعداد کاربران اینترنت تلفن همراه در سال ۹۱ نسبت به سال ۹۰ بیش از ۶۰/۶۳ درصد رشد را نشان می‌دهد (مرکز مدیریت توسعه ملی اینترنت، ۱۳۹۲).

گسترش شبکه‌های اجتماعی در میان جوامع امروزی به گونه‌ای است که به سادگی امکان کنترل سبک زندگی با این رسانه‌های جدید وجود ندارد. حریم خصوصی غیر مطمئن از لوازم فرهنگی این شبکه‌های اجتماعی است. بین هویت حقیقی و هویت مجازی افراد در شبکه‌های اجتماعی شکاف وجود دارد و این کاملاً با فرهنگ و سبک زندگی اسلامی و محیط خانواده به عنوان جامعه آرمانی تفاوت دارد (اسلامی، ۱۳۹۶).

ویژگی‌های تعاملی و ایجاد بستر برای ایجاد روابط اجتماعی از دلایل مورد استقبال واقع شدن شبکه‌های اجتماعی است. تعداد اعضای بزرگ‌ترین شبکه اجتماعی دنیا یعنی فیس بوک نیز تنها پس از گذشت هشت سال از شروع فعالیت (۴ فوریه ۲۰۰۶) در ماه سپتامبر سال ۲۰۱۲ از مرز یک میلیارد نفر گذشت و امروزه از هر هفت نفر یک نفر در آن عضو است. شبکه‌های اجتماعی با قابلیت‌هایی که در اختیار کاربران خود قرار می‌دهند به پنج اولویت اول کاربران اینترنت تبدیل شده‌اند (اسلامی، ۱۳۹۲، ص ۱۷). فرد در شبکه‌های اجتماعی با طیف وسیعی از افراد در ارتباط است و علایق خود در زمینه‌های مختلف را با آن‌ها به اشتراک می‌گذارد. افراد در شبکه‌های اجتماعی می‌توانند هویتی کاملاً دلخواه داشته باشند و بر پایه همان هویت دلخواه ارتباط مجازی خود را با دیگران گسترش دهند. ظاهر این شبکه‌ها جمع‌گرا است. امروزه تغییرات فرهنگی موجب شده که مردم ترجیح دهند در عین تنهایی، ارتباطات گسترده‌ای هم با جهان پیرامون خود داشته باشند. شبکه‌های اجتماعی این خواسته را فراهم می‌کند (شامانی، واحدی، نوروزی، ۱۳۹۵، ص ۱۶۳). شبکه‌های اجتماعی مختلف با سرویس‌ها و خدمات مختلفی که در اختیار کاربران خود قرار می‌دهند، موجب تاثیر گذاری بیشتر روی زندگی آن‌ها و جامعه و رفتارهای اجتماعی می‌شوند. شبکه‌های اجتماعی در حوزه‌های مختلف اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و سایر حوزه‌های مهم تاثیر می‌گذارند. به عنوان مثال شبکه اجتماعی فیس بوک با وجود امکانات و خدمات ویژه

و جدیدی که دارد و با این که کاربران بسیاری را جذب کرده است، اما یکی از تاثیرات منفی آن روی روابط بین فردی است؛ به عنوان مثال، مطالعه ای در انگلستان نشان داده است که حدود ۱/۳ طلاق‌ها در این کشور با شبکه اجتماعی فیس بوک در ارتباط است (زارع ابراهیم آباد، میراسماعیلی، ۱۳۹۴، ص ۷۳). رشد فزاینده و آینده شبکه‌های اجتماعی در جدا شدن نسل جدید و حتی نسل قدیم از روابط اجتماعی خارج از فضای نت و فرو رفتن در دنیای مجازی خود ساخته، هشدار داده اند. نتایج بررسی‌های محققان دانشگاه شیلی نشان می‌دهد گذراندن زمان در شبکه‌های اجتماعی باعث تخریب زندگی زناشویی و همچنین بروز افسردگی در افراد می‌شود (هنریان و یونسی، ۱۳۹۰، ص ۱۲۵) بر همین اساس، میزان طلاق و جدایی در افرادی که زمان زیادی را در شبکه‌های اجتماعی می‌گذرانند به مراتب بیشتر از افرادی است که زندگی را بدون شبکه‌های اجتماعی تجربه می‌کنند. کواتور سباستین^۱، استاد دانشگاه کاتولیک شیلی^۲ می‌گوید: «شبکه‌های اجتماعی به دلیل اعتیاد آور بودن، باعث کاهش توجه زوجین به یکدیگر می‌شوند، بنابراین باعث کم‌رنگ شدن نقش افراد در زندگی زناشویی می‌شود و ایجاد دلسردی می‌کند» (هنریان و یونسی، ۱۳۹۰، ص ۵۷). مبتنی بر ادبیات ارائه شده، در این پژوهش به دنبال پاسخ به این پرسش هستیم که: آیا شبکه‌های اجتماعی و دنیای مجازی بر میزان طلاق و رضایت زناشویی زوجین اثرگذار است؟

مبانی نظری: در ادبیات نظری، دو نظریه وجود دارند که برای تبیین تاثیر شبکه‌های اجتماعی بر پدید طلاق، تناسب بیشتری دارند. این دو نظریه در ادامه ارائه می‌شوند. همچنین به مرور فرصت‌ها و تهدیدات فضای مجازی اشاره می‌شود.

نظریه کاشت^۳: این نظریه به عنوان یکی از پر کاربردترین نظریه‌های مربوط به اثرات رسانه‌های ارتباط جمعی، بهتر از هر نظریه‌ای، اثرات تکنولوژی رسانه‌ای بر جامعه و تحولات آن را نشان می‌دهد. این نظریه، محصول دو دهه فعالیت پژوهشی گروهی به سرپرستی جورج گرینر^۴، نظریه پرداز ارتباطات، روی وسایل ارتباط جمعی به طور عام و تلویزیون به طور خاص است. گرینر بر این باور است که تلویزیون در میان رسانه‌های مدرن چنان جایگاه محوری در زندگی روزمره ما پیدا کرده که محیط نمادین آن و پیام هایش در مورد واقعیت، جای تجربه شخصی و دیگر وسایل شناخت جهان را گرفته است. گرینر با تمرکز مطالعات خود بر شهروندانی که میزان تماشای تلویزیون در میان آن‌ها بالا است و مقایسه آن با افرادی که کمتر تلویزیون تماشا می‌کنند، چنین نتیجه گرفت که از نظر تماشاگران پر مصرف، تلویزیون عملاً دیگر

1. Quattro Sebastian

3. The theory of planting and capillary mimics

3. Catholic University of Chile

4. George Grebner

منابع اطلاعات، افکار و آگاهی‌ها را به انحصار درمی‌آورد و یک کاسه می‌کند. اثر این مواجهه با پیام‌های مشابه، چیزی را تولید می‌کند که گرینر آن را «کاشت» یا آموزش جهان بینی رایج، نقش‌ها و ارزش‌های رایج می‌خواند (رحیمی، ۱۳۹۰، ص ۵۶). نظریه ژوزف کاپلا^۱ با عنوان «رسانه‌های سرایت دهنده^۲» نیز وسایل ارتباط جمعی را به عنوان مجموعه عواملی می‌بیند که موجب تکثیر ایده‌ها یا اشاعه آن‌ها از طریق فرآیند «تقلید» می‌شوند. منظور کاپلا از تقلید همان چیزی است که بین دو نفر اتفاق می‌افتد، یعنی تقلید یک فرد از دیگری. او از نوعی تقلید رفتاری - ذهنی و همه‌گیری سخن می‌گوید که این موارد تقلید شده را با هویت دقیقشان در ذهن نداریم، بلکه نتایج آن‌ها را می‌بینیم و آن‌ها را در رفتار دیگران تجربه می‌کنیم. کاپلا این فرآیند تقلید را «میمی» می‌نامد. میمی‌هایی که از طریق رسانه‌های ارتباط جمعی ایجاد می‌شوند، نظیر مدها و اصطلاح‌هایی که مردم آن‌ها را از تلویزیون یاد گرفته‌اند، به نظر کاپلا به مرور زمان به فرهنگ تبدیل می‌شوند. از این رو، وی اظهار می‌دارد که رسانه‌ها می‌توانند نگرش مخاطبان خود را به محیط دگرگون سازند (رحیمی، ۱۳۹۰، ص ۵۸).

نظریه وابستگی (مخاطب-رسانه-جامعه) و نظریه برجسته سازی: ملوین دیفلور^۳ نظریه وابستگی مخاطب-رسانه-جامعه را مطرح ساخت و بر این نکته تاکید کرد که می‌توان از روابط سه گانه بین رسانه‌ها - مخاطبان - جامعه و پیامدهای شناختی، عاطفی و رفتاری رسانه بر مخاطبان سخن گفت. وی معتقد است که اولین پیامد تأثیر رسانه‌ها، ایجاد ابهام در مخاطبان و سپس رفع آن ابهام است. ابهام، خود ناشی از برخورد اطلاعات متناقض با یکدیگر است. هنگام رخ دادن وقایع غیرمنتظره یا وضعیت‌های خاص، مردم پیام‌های متناقضی از رسانه‌ها دریافت می‌کنند، اما نمی‌دانند چگونه آن‌ها را تفسیر کنند. بر اثر این فشار، رسانه‌ها در مرحله بعد با اطلاعات کامل‌تر این ابهام را رفع می‌کنند و به این ترتیب، تفسیرها را محدود می‌سازند و با ابهام زدایی سبب تهدید ساختار اجتماعی می‌شوند. این ابهام در جوامعی که در حال گذر از رسوم سنتی به جامعه مدرن هستند بسیار شدیدتر است. نفوذ و جاذبه تلویزیون در دنیای کنونی، امری بدیهی است و نقش آن در آموزش، هدایت، جهت دهی و قالب سازی افکار عمومی جامعه انکار ناپذیر است. به همین دلیل، دولت‌ها یا بخش خصوصی آن را به عنوان یکی از ابزارهای اصلی نفوذ در افکار عمومی در جهت اهداف مورد نظر خود به کار می‌برند. کشورهای قدرتمند با تکیه بر امکانات قوی ارتباطی و ماهواره‌ای در صددند تا سراسر جهان را به عرصه تاخت و تاز امواج تصویری خود تبدیل کنند و به طور

1. Joseph Capella
3. Melvin Diffeur

2. Propagating media

یک جنبه، افکار جهانیان را در جهت اهداف و امیال خود سوق دهند. بدین گونه این کشورها برآند که از تلویزیون به عنوان جعبه جادویی برای یکسان سازی افکار عمومی جهانیان و تشکیل دهکده واحد جهانی بهره برداری نمایند (بیریوکوف، ۱۳۷۲، ص ۷).

آسیب‌ها و مزایای فضای مجازی: در سال‌های اخیر شبکه‌های اجتماعی به عنوان بزرگترین دستاورد اینترنت و فضای مجازی به دلایل مختلف از جمله نامحدود بودن ارتباطات، بی هویت بودن، آزادی بسیار زیاد، بی مکانی و بی زمانی کاربران و... با اقبال عمومی مواجه شده و هرکدام به تناسب اهداف خود، فعالیت هایشان را گسترش داده اند. اینترنت و شبکه‌های اجتماعی مانند بسیاری از پدیده‌های دیگر دارای پیامدهای مثبت و منفی می‌باشد که با برنامه ریزی و بالا بردن سطح آگاهی عمومی می‌توان از آثار و دستاوردهای مثبت آن بهره گرفت و پیامدهای منفی را به حداقل رساند. از جمله مواردی که می‌توان از آن‌ها به عنوان فرصت و به تعبیری، نقاط قوت استفاده از فضای مجازی نام برد عبارتند از: (نعیمی، ۱۳۹۰، ص ۱۹۱)

- عمومی بودن فضای مجازی که به هر فردی در هر نقطه از جهان امکان می‌دهد از طریق این فناوری به آسان ترین وجه، جدیدترین اطلاعات مورد علاقه خود را به دست آورد و مرزهای جغرافیایی یا سیاسی تاکنون نتوانسته جلوی استفاده از فضای مجازی و گسترش روزافزون آن را بگیرد؛
- کاهش هزینه‌های اقتصادی، اجتماعی و... استفاده از امکانات موجود در فضای مجازی، که در بسیاری از روابط اقتصادی و اجتماعی دیگر نیازی به مراجعه حضوری برای خرید کالا یا خدمات نیست و طبیعی است که این امر باعث کاهش قابل توجهی در هزینه‌های اقتصادی می‌شود. کاهش رفت و آمدهای غیر ضروری درون شهری و در نتیجه کاهش مصرف انرژی و کاهش آلودگی هوا. همچنین کاهش مصرف کاغذ و هزینه‌های چاپ و نشر و سایر هزینه‌ها با استفاده از امکانات موجود در فضای مجازی؛
- دستیابی آسان به آخرین اطلاعات تخصصی در زمینه‌های مختلف اعتقادی، اجتماعی، اقتصادی، هنری و... که به صورت مقاله، کتاب، نرم افزار و... در سطح جهان منتشر شده و می‌شود؛
- تبادل اطلاعات و تاملی بودن روابط و ارتباطات در فضای مجازی بدون محدودیت‌های حاکم بر دیگر رسانه‌ها که معمولاً در آن‌ها عده ای گوینده و نویسنده هستند و جمع دیگری صرفاً شنونده و خواننده؛
- جذابیت و تنوع در فضای مجازی و مخاطب محور بودن اغلب داده‌ها در آن، به طوری که امکان

نظرسنجی و ارزیابی در این فضا ساده تر بوده و این توانایی را به داده‌پردازان می‌دهد که از آخرین خواسته‌های مخاطبان خود مطلع شوند. این امر در کنار تنوع و جذابیت فضای سایبری تأثیر بسزایی در جذب مخاطب دارد؛

- گسترش عدالت رسانه‌ای؛ در گذشته فقط افراد خاصی آن هم در شهرهای بزرگ می‌توانستند به مطبوعات و نشریات دسترسی داشته و از اخبار روز و رویدادهای اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و ... مطلع شوند و حال آن‌که با وجود فضای مجازی و فناوری‌های گوناگون اطلاعاتی و ارتباطاتی، تمام افراد حتی در دورترین نقاط نیز می‌توانند به شکل برابر، از این اطلاعات مطلع و از آن بهره‌بردار می‌کنند؛

- گسترش تعاملات و تبادل نظرها با سرعت بسیار بالا در فضای مجازی و به خصوص در «شبکه‌های اجتماعی» که این امکان را فراهم می‌سازد که افراد به تبادل آراء و افکار بپردازند و ... این موارد و مزایای احتمالی دیگر فضای سایبری، باعث گرایش هرچه بیشتر افراد به حضور در فضای مجازی شده و فراگیری آن را به شدت افزایش داده است.

در عین حال ذکر این نکته ضروری است که نگاه تک بعدی به هر وسیله و دستاورد بشری، چه مثبت باشد و چه منفی، باعث دوری انسان از حقیقت آن موضوع می‌شود و موضوع اینترنت و فضای مجازی از این امر مستثنی نیست. دیوید و استافورد^۱ (۲۰۱۶) نشان دادند زمانی که اینترنت و دیگر ابزارهای نوین ارتباطی، تولید و مورد استفاده قرار گرفتند، بسیاری از افراد بر این باور بودند که سهولت در برقراری ارتباطات بزرگترین دستاورد آن است اما حقیقت این است که فناوری‌های نوین ارتباطی در کنار خدماتی که برای سهولت ارتباطات انسانی داشته‌اند، آسیب‌های بسیاری را نیز به جامعه بشری تحمیل نموده‌اند. اطلاع یافتن کاربران از آسیب‌های اجتماعی و تهدیدات فضای مجازی می‌تواند در پیشگیری از پیامدها و کاهش اثرات مخرب این فضا بسیار موثر باشد. همچنین فینچام، آجایی و استیون^۲ (۲۰۱۵) پیامدهایی مانند دور کردن افراد خانواده از یکدیگر، ایجاد اعتیاد روانی، به خطر افتادن امنیت شخصی، طلاق عاطفی، ایجاد روابط خارج از چارچوب خانواده، بلوغ زودرس، کاهش روابط و تعاملات اجتماعی را از جمله اثرات مستقیم و غیرمستقیم فضای مجازی می‌دانند. صاحب نظران و پژوهشگران علوم انسانی معتقدند که ورود اینترنت به فضای زندگی انسان‌ها در کنار مزایا و محاسن غیر قابل کتمان، باعث بوجود

1. David & Stafford

2. Fincham, Ajayi & Steven

آمدن دغدغه‌ها و نگرانی‌هایی شده و روابط افراد را به شدت تحت تاثیر قرار داده است که به بعضی از آن‌ها اشاره می‌شود:

۱- القای فرهنگ لیبرال دمکراسی؛ مهمترین آسیب وارده از ناحیه فضای مجازی به جوامع بشری، هضم فرهنگ‌های اصیل بومی در فرهنگ «لیبرال دمکراسی» غرب است و این مساله در تمام جوامع، موضوعیت داشته و محدود به جامعه و یا اقلیتی خاص نمی‌شود (نوابی‌نژاد، ۱۳۹۵، ص ۱۴)؛

۲- ایجاد آشفتگی در خانواده‌ها؛ شکستن حرمت‌ها و قبح شکنی از گناهان همراه با ایجاد آشفتگی در اصلی ترین عنصر سازنده جامعه یعنی «خانواده» که این کار با هدف از بین بردن نقش سازنده خانواده و روابط زوجین و در نتیجه طلاق صورت می‌گیرد (نوابی‌نژاد، ۱۳۹۵، ص ۲۰)؛

۳- افزایش هنجار شکنی در جامعه؛ ویژگی‌های فضای مجازی موجب بالا رفتن آمار جرم و اعمال مجرمانه و تشدید آسیب‌های اجتماعی شده و ارزش‌های انسانی مانند اخلاق خانوادگی، حیا، حریم خصوصی، آموزه‌های سنتی و آداب و رسوم فرهنگی را مورد تاخت و تاز قرار داده است که نتیجه این تهاجم، درگیر نمودن نهاد خانواده با چالش‌های و تهدیدات جدی و کم رنگ شدن بسیاری از «ارزش‌های اجتماعی» برای افراد است (کلانتری و همکاران، ۱۳۹۶)؛

۴- جهانی سازی از طریق تبلیغ و القای فرهنگ غربی؛ در گذشته، افرادی که در یک محدوده جغرافیایی زندگی می‌کردند، دارای فرهنگ مخصوص همان محدوده بوده و از آن پیروی می‌کردند، اما با گسترش فضای مجازی، این مرزهای فرهنگی از میان رفته و در نتیجه فرهنگ کاربران فضای مجازی تا حدود زیادی به هم شبیه تر شده است تا جایی که بسیاری از صاحب نظران حوزه ارتباطات، فضای مجازی و شبکه‌های اجتماعی را بخشی از پروژه «امریکایی شدن» می‌دانند که وظیفه دارند فرهنگ تمام مردم دنیا را به فرهنگ غرب نزدیک کند (شامانی، واحدی، نوروزی، ۱۳۹۵، ص ۲۸)؛

۵- تعارض ارزش‌ها و باورهای اجتماعی؛ ورود اینترنت همراه با ارزش‌های غربی، چالش‌های جدیدی را در جوامع مختلف به وجود آورده است. قدرت‌های غربی و صاحبان بزرگ کارتل‌های اقتصادی از ظرفیت‌های فضای مجازی برای نیل به اهداف خود سوء استفاده کرده و در تلاش هستند که با حاکمیت ایدئولوژی «سرمایه داری» تمامی حوزه‌های سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی سایر جوامع را پذیرای عقاید خود سازند (حسینی، ۱۳۹۵، ص ۲۱)؛

۶- اختلال در شکل گیری شخصیت؛ عناصر سه گانه هویت، یعنی خود شخص، فرهنگ و جامعه، در

تکوین شخصیت هر فرد نقش مهمی را ایفا می‌کنند. از آن جا که فضای سایبری، صحنه ای فرهنگی و اجتماعی است که کاربر را در موقعیت های متنوع، نقش ها و سبک های زندگی قرار می دهد، زمینه ای است برای آسیب پذیری شخصیت کاربر و در بسیاری از مواقع، چند شخصیتی شدن فرد می شود؛ ۷- به خطر افتادن حریم شخصی؛ گردانندگان شبکه های اجتماعی با تجاوز به حریم خصوصی کاربران، اطلاعات شخصی افراد را در اختیار مراکز اطلاعاتی و امنیتی، شرکت های تجاری و سایر مراکز متقاضی قرار می دهند. در هنگام نصب برنامه شبکه های اجتماعی، کاربر به سایت مربوطه اجازه می دهد تا اطلاعات شخصی او را با منابع خارجی به اشتراک بگذارد، بدون این که تنظیماتی برای غیر فعال کردن این موضوع وجود داشته باشد (نوابی نژاد، ۱۳۹۵، ص ۱۴)؛

۸- شکاف نسل ها؛ استفاده از اینترنت شکاف میان نسل ها را بیشتر کرده و با ورود وسایل و تکنولوژی های جدید به عرصه خانواده ها، شاهد هستیم که اعضای خانواده ساعت های متمادی در کنار یکدیگر می نشینند، بدون آن که حرفی برای گفتن داشته باشند. امروزه نشست های خانوادگی که در آن والدین و فرزندان درباره موضوعات مختلف خانوادگی و کاری با هم گفتگو کنند، رو به کاهش است. روابط موجود میان والدین و فرزندان رو به سردی گرائیده و دو نسل به دلیل داشتن تفاوت های اجتماعی، زندگی را از دیدگاه خود تفسیر می کنند (شامانی، واحدی، نوروزی، ۱۳۹۵، ص ۸۵)؛

۹- اعتیاد به حضور در فضای مجازی؛ یکی از آسیب های اینترنت، اعتیاد به آن است که افراد معتاد به این ابزار، به علت استفاده افراطی از اینترنت، با معضلات زیادی گریبان گیر هستند و این نوع اعتیاد مدرن، در جامعه ما نیز با گسترش روزافزون استفاده از اینترنت، رشد فزاینده ای پیدا کرده است که خود آغاز یک آسیب بزرگ برای نیروی انسانی کشور می باشد. قابل ذکر است که ترک این نوع اعتیاد، سخت تر و پرهزینه تر از سایر اعتیادها است (اسلامی، ۱۳۹۶)؛

۱۰- گسترش ارتباطات نامتعارف و سوء استفاده های جنسی؛ اینترنت به دلیل تسهیل ایجاد روابط دوستانه و عاشقانه، زمینه رفتارهای غیر اخلاقی را فراهم ساخته و موجب سهولت خیانت در روابط زناشویی (منجر به طلاق) و ایجاد روابط نامشروع و همچنین سوء استفاده جنسی شده است (دیوید و استافورد ۲۰۱۶)؛

۱۱- تضعیف اعتقادات و گسترش شبهات فکری؛ طرح و نشر انواع شبهات در فضای مجازی، موجب تزلزل در باور کاربران سست عقیده، کم اطلاع و زودباور می شود. اتاق های فکر متعدد در مراکز امنیتی و فرهنگی نظام سلطه تشکیل گردید و به طور دائم در حال تولید و ایجاد بدعت، تحریف

و شبهه در حوزه‌های دینی، فرهنگی، تاریخی و... می‌باشند که این موارد با توجه به انفعال و کم کاری دستگاه‌های ذی‌ربط و در مواردی باور نداشتن شیخون فرهنگی و جنگ نرم دشمنان از سوی مسئولین مربوطه، خسارت و صدمات جبران ناپذیری بر فرهنگ و بینش مخاطبان و بخصوص جوانان وارد کرده است (حسینی، ۱۳۹۵، ص ۲۱).

پیشینه پژوهش: نوغانی، صدیق اورعی و سالار (۱۳۹۲) در پژوهشی با رویکرد نظری و روشی نو، به موضوع شبکه اجتماعی همسرگزینی و تاثیر آن بر رضایت از زندگی زناشویی در بین مردان متأهل شهر مشهد پرداختند. تحقیق حاضر در سطح شبکه‌های خود-محور انجام شده است. جامعه آماری این تحقیق، مردان متأهل شهر مشهد و حجم نمونه این تحقیق ۱۸۰ نفر است که با استفاده از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای - طبقه‌ای، از سه منطقه بالا، متوسط و پایین شهر مشهد انتخاب شده‌اند. روش تحقیق، پیمایش و ابزار جمع‌آوری داده‌ها، مصاحبه بوده است. داده‌های این تحقیق مشتمل بر داده‌های رابطه‌ای و غیر رابطه‌ای است؛ به این صورت که داده‌های مربوط به متغیرهای مستقل و میانجی این تحقیق از نوع رابطه‌ای و داده‌های مربوط به متغیرهای وابسته و کنترل این تحقیق از نوع داده‌های غیر رابطه‌ای یا انتسابی بوده است. یافته‌ها نشان می‌دهد که اندازه شبکه همسرگزینی و تنوع شبکه همسرگزینی از حیث پایگاه اجتماعی - اقتصادی تاثیر مثبت و معنی‌داری بر میزان حمایت اجتماعی شبکه از فرد دارد و حمایت اجتماعی شبکه، بر رضایت فرد از زندگی زناشویی تاثیر مثبت و معنی‌داری دارد. مردان متأهل به طور متوسط شامل ۲ نفر می‌شوند و از نظر ترکیب شبکه بیش از ۸۰ درصد اعضای شبکه همسرگزینی، با فرد نسبت خویشاوندی داشته‌اند. یافته‌ها نشان داد که اندازه شبکه همسرگزینی و تنوع شبکه همسرگزینی از حیث پایگاه اجتماعی - اقتصادی تاثیر مثبت و معنی‌داری بر میزان حمایت اجتماعی شبکه از فرد دارد و حمایت اجتماعی شبکه، بر رضایت فرد از زندگی زناشویی تاثیر مثبت و معنی‌داری دارد.

دغاغله، عسگری و حیدری (۱۳۹۱) در پژوهش خود به بررسی رابطه بخشودگی، عشق و صمیمیت با رضایت زناشویی در میان کارمندان دانشگاه آزاد اسلامی شهر اهواز پرداختند. نمونه شامل ۱۸۶ نفر از کارمندان بود که به روش نمونه‌گیری طبقه‌ای در سال ۱۳۹۰ انتخاب شدند. ابزارهای گردآوری داده‌ها دربرگیرنده پرسشنامه سنجش بخشش در خانواده، مقیاس عشق استرنبرگ، مقیاس صمیمیت و پرسشنامه رضایت زناشویی بود. این تحقیق از نوع همبستگی بود. نتایج تحلیل همبستگی پیرسون نشان داد که بین بخشودگی و رضایت زناشویی رابطه مثبت معنی‌دار ($r=0/72$) وجود دارد. همچنین بین صمیمیت و رضایت زناشویی رابطه مثبت معنی‌دار ($r=0/40$) و میان عشق و رضایت زناشویی رابطه مثبت معنی‌دار

دار ($r=0/78$) به دست آمد. نتایج حاصل از تحلیل همبستگی چندگانه نیز حاکی از وجود رابطه چندگانه میان بخشودگی، عشق و صمیمیت با رضایت زناشویی بوده و بخشودگی بهترین پیش بینی کننده میزان رضایت زناشویی زوجین گزارش شد. سطح معنی داری فرضیه‌ها در تحقیق حاضر $p < 0/0001$ در نظر گرفته شد.

ابراهیم‌پور کومله و خزایی (۱۳۹۱) در پژوهش خود به بررسی آسیب‌های نو پدیده؛ شبکه‌های اجتماعی مجازی در کمین خانواده ایرانی پرداختند آن‌ها پس از طرح جایگاه خانواده به عنوان مهم ترین واحد اجتماعی، پدیدآیی فن آوری‌های اطلاعات و ارتباطات، ظهور اینترنت و گسترش فراگیر شبکه‌های اجتماعی و طرح آن‌ها در قالب فرصت‌ها و تهدیدها به آسیب‌های نو پدید ناشی از ماهواره، بازی‌های رایانه ای، تلفن همراه و اینترنت پرداخته شده است. والدین چندان با اینترنت و فضای مجازی آشنایی ندارند و فرزندان آن‌ها جهت برقراری تماس با دوستان قدیمی و یافتن دوستان جدید و به اشتراک نهادن اطلاعات شخصی و موضوعات مورد علاقه شان در شبکه‌های اجتماعی مجازی عضو می‌شوند و اغلب نیز از خطراتی که در کمین آن‌ها می‌باشد، آگاه نیستند؛ لذا راهکارهایی جهت مقابله و کاهش تهدیدات اینترنتی در ابعاد فرهنگی، آموزشی و ... به ویژه بومی سازی شبکه‌های اجتماعی مجازی با توجه به هنجارهای جامعه ارایه شده است. نتایج در این پژوهش، ضمن برجسته ساختن اهمیت نهاد خانواده و مورد تهدید قرار گرفتن آن از سوی شبکه‌های اجتماعی، پیشنهاداتی به منظور آشنایی هر چه بیشتر خانواده‌ها با تهدیدات فضای مجازی و استفاده صحیح از فضای مجازی ارایه شده است.

مهمانیان خامنه، برجعلی و سلیمی زاده (۱۳۸۵) به «بررسی رابطه هوش هیجانی و رضایت زناشویی در دبیران زن» پرداختند. در این پژوهش از طرح تحقیق همبستگی، استفاده شد. ۲۴۰ نفر از دبیران زن متاهل شهر تهران با روش تصادفی چند مرحله ای، انتخاب و با توجه به هدف و فرضیات مطرح شده مورد آزمون قرار گرفتند. ابزارهای مورد استفاده عبارتند از: «سیاهه هوش هیجانی سیریا شیرینک» و «مقیاس رضایت زناشویی هادسون». در این پژوهش برای تجزیه و تحلیل داده ها، از آزمون ضریب همبستگی پیرسون، ضریب تعیین و تحلیل رگرسیون چند متغیری استفاده شد. نتایج نشان داد که همبستگی معنی داری بین «هوش هیجانی» و «رضایت زناشویی» وجود دارد. همچنین از بین مولفه‌های هوش هیجانی به ترتیب، «خودآگاهی هیجانی»، «مهارت‌های اجتماعی»، «خودمهارگری»، «همدلی» تاثیر معنی داری بر رضایت زناشویی دارند و نیز «هوش هیجانی» و «رضایت زناشویی»، تاثیر معنی داری بر «موفقیت شغلی» دارند. بخشایش و مرتضوی (۱۳۸۸) پژوهشی با عنوان «تعیین رابطه رضایت جنسی با سلامت عمومی و

رضایت زناشویی زوجین» انجام دادند. این پژوهش از نوع همبستگی چند متغیری بود که ۵۰ زوج به روش نمونه گیری در دسترس از میان تمام زوجین ساکن شهرستان یزد در سال ۱۳۸۷ انتخاب شدند. ابزار پژوهش پرسشنامه رضایت زناشویی انریچ (اولسون، ۱۹۸۹) و پرسشنامه ۲۸ سوالی سلامت عمومی گلدبرگ و هیلر^۲ (سال ۱۹۷۹) بود. داده‌ها با استفاده از ضریب همبستگی پیرسون، آزمون t مستقل، تحلیل واریانس یک راهه و آزمون تعقیبی شفه تحلیل شد. نشان دادند همبستگی بین رضایت جنسی و رضایت زناشویی مثبت است، اما این دو متغیر با سلامت عمومی رابطه ندارند. همچنین تفاوت زنان و مردان (زن و شوهرها) از لحاظ این متغیرها معنادار نبود. رابطه میزان تحصیلات با رضایت جنسی معنادار بود، ولی با رضایت زناشویی و سلامت عمومی معنادار نبود. رابطه مدت زمان ازدواج با رضایت زناشویی و سلامت عمومی زوجین معنادار نبود، اما با رضایت جنسی رابطه معنادار و معکوس داشت، به طوری که افراد با مدت زمان ازدواج کمتر، رضایت جنسی بالاتری را گزارش کردند. چون همبستگی بین مدت زمان ازدواج و رضایت از روابط جنسی منفی است، ممکن است بالارفتن سن آزمودنی‌ها باعث کاهش توانایی و میل آن‌ها به روابط جنسی شود. علاوه بر آن از بین رفتن تازگی طرفین برای یکدیگر نیز می تواند یک عامل مهم و تاثیرگذار در این زمینه باشد

قاسمی فلاورجانی، غفاری و شاهی (۱۳۹۰) پژوهشی در این زمینه انجام دادند، هدف این پژوهش، تعیین رابطه بین سلامت روان و رضایت مندی زناشویی در زوج‌های مناطق آسیب خیز شهر گرگان بود. با استفاده از مدل تحلیل رگرسیون چندمتغیره و تحلیل واریانس، رابطه بین سلامت روان و رضایت مندی زناشویی در ۳۰۰ مرد و زن متاهل مناطق آسیب خیز شهر گرگان ارزیابی شد. سلامت روان توسط پرسشنامه سلامت عمومی - ۲۸ سوالی و رضایت مندی زناشویی با استفاده از فرم ۴۷ سوالی پرسشنامه رضایت مندی زناشویی انریچ اندازه گیری شد. رضایت مندی زناشویی توسط سطح سلامت روان فرد پیش بینی شد. همچنین افسردگی و اضطراب به صورت معناداری با رضایت مندی زناشویی همبستگی داشت. در این جمعیت، ۵۲٫۵ درصد افراد، دارای اختلال روانی در سطح بالینی بودند و میانگین رضایت مندی زناشویی در این جمعیت ۵۱٫۷۴ بود که نشان دهنده رضایت مندی در حد متوسط است. سلامت روان فرد، پیش بینی کننده رضایت مندی زناشویی است. با توجه به این یافته‌ها می توان با ارتقای سلامت روان فرد، رضایت مندی زناشویی زوج‌ها را ارتقا داد.

1. Olson

2. Goldberg and Hiller

فرضیه ها:

- میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی و دنیای مجازی بر رضایت زناشویی زوجین اثر معناداری دارد.
- بین رضایت زناشویی افراد عضو شبکه‌های اجتماعی و دنیای مجازی و افراد غیر عضو تفاوت معناداری وجود دارد.
- بین تقاضای طلاق و عضویت افراد در شبکه‌های اجتماعی و دنیای مجازی رابطه معناداری وجود دارد.

روش

در این تحقیق که دارای دو بخش نظری و تجربی است، در بخش نظری از روش اسنادی و کتابخانه‌ای و در بخش تجربی از روش پیمایش استفاده شده است. پیمایش عام‌ترین روش تحقیق در علوم انسانی است. روشی است برای گردآوری داده‌ها که در آن از گروه‌های معینی از افراد خواسته می‌شود به تعدادی پرسش مشخص پاسخ دهند. این پاسخ‌ها مجموعه اطلاعات تحقیق را تشکیل می‌دهند. پیامد پیمایش برای محقق دسته‌ای از پاسخ‌هاست که غالباً گزینه‌های ثابت پرسش‌ها هستند و از مجموع آن‌ها می‌توان برای سنجش خصوصیات و نگرش گروه‌های اجتماعی معین استفاده نمود. (هالفورد^۱، ۱۳۹۴، ص ۲۲). در پژوهش حاضر جامعه آماری شامل کلیه زوجین ۲۵ تا ۴۰ سال مراجعه کننده به دادگاه خانواده شماره ۱ در منطقه ۱۴ شهر تهران در سال ۱۳۹۳ می‌باشد. روش نمونه‌گیری در این پژوهش با به صورت اتفاقی است که مقدار نمونه ۱۰۰ نفر زوجین ۲۵ تا ۴۰ سال انتخاب شده است. در این پژوهش از دو پرسشنامه رضایتمندی زناشویی Enrich و پرسشنامه محقق ساخته شبکه‌های اجتماعی و مجازی استفاده شده است.

آزمون رضایتمندی زناشویی Enrich

پرسش‌نامه رضایت زناشویی انریچ^۲ ابزار اندازه‌گیری این تحقیق می‌باشد. این پرسش‌نامه به عنوان یک ابزار تحقیق معتبر در تحقیقات متعددی برای رضایت زناشویی مورد استفاده قرار گرفته است.

۱۲ مقیاس این پرسش‌نامه به شرح زیر توصیف شده است:

- پاسخ قرار دادی
- رضایت زناشویی^۳

1. Hollfwrđ

2. Enrich

3. marital satisfaction

- موضوعات شخصیتی^۱
- ارتباط زناشویی^۲
- حل تعارض^۳
- نظارت مالی^۴
- فعالیتهای مرتبط به اوقات فراغت^۵
- روابط جنسی^۶
- ازدواج و بچه‌ها^۷
- بستگان و دوستان^۸
- نقش‌های مربوط به برابری زن و مرد^۹
- جهت‌گیری عقیدتی^{۱۰}
- نمره‌های کمتر از ۳۰ نشانگر نارضایتی شدید همسران از روابط زناشویی است.
- نمره بین ۳۰ تا ۴۰ نشانگر عدم رضایت از روابط زناشویی همسران است.
- نمره‌های بین ۴۰ تا ۶۰ نشانگر رضایت نسبی و متوسط از روابط زناشویی همسران است.
- نمره‌های بین ۶۰ تا ۷۰ نشانگر رضایت زیاد همسران از روابط زناشویی است.
- نمره‌های بالاتر از ۷۰ نشانگر رضایت فوق‌العاده از روابط زناشویی است.

روایی و پایایی پرسشنامه Enrich

لسون، فورنیرو و دراکمن (۱۹۸۹) ضریب اعتبار این پرسشنامه را با ضریب آلفا ۰/۹۲ گزارش کرده‌اند. ضریب همبستگی این پرسشنامه با مقیاس‌های رضایت خانوادگی از ۰/۴۱ تا ۰/۶۰ با مقیاس‌های رضایت زندگی از ۰/۳۲ تا ۰/۴۱ است که نشانه روایی سازه آن است. کلیه خرده‌مقیاس‌ها پرسشنامه Enrich زوج‌های راضی و ناراضی را متمایز می‌کند و این نشان می‌دهد که این پرسشنامه از روایی ملاک خوبی برخوردار است. سلیمانیان در پژوهشی تحت عنوان «بررسی تفکرات غیر منطقی بر اساس رویکرد شناختی بر نارضایتی زناشویی» در ارتباط با اعتبار و روایی این پرسشنامه می‌گوید: برای استفاده پرسشنامه در پژوهش ابتدا پرسشنامه ترجمه شد، پس از ترجمه سوالات به رویت متخصصین روانشناسی رسید و روایی محتوای آن

1. personality issues

3. conflict resolution

5. pleasure activities

7. marriage and children

9. egalitarian roles

2. marital communication

4. financial management

6. sexual relation

8. family and friends

10. religious beliefs

مورد تایید قرار گرفت در مرحله بعد پرسشنامه بر روی گروه ۱۱ نفری اجرا شد و ضریب همبستگی اعتبار آن از طریق آلفا محاسبه شد که ۹۳٪ به دست آمده است.

با توجه به زیاد بودن سوالات پرسشنامه (۱۱۵ سوال) که موجب خستگی بیش از حد آزمودنی‌ها می‌شد تصمیم گرفته شد فرم کوتاهی از آن تهیه شود برای این منظور ابتدا همبستگی هر یک از سوالات با کل پرسشنامه از طریق ضریب همبستگی محاسبه گردید سپس ۴ سوال که از همبستگی نسبتاً بالایی برخوردار بود انتخاب شدند، این انتخاب به‌طور مساوی از مقیاس‌های مختلف پرسشنامه صورت گرفت و به این ترتیب در مجموع ۴۷ سوال انتخاب شد که مجدداً ضریب اعتبار فرم ۴۷ سوالی بر روی یک گروه ۱۱ نفری با استفاده از ضریب آلفا محاسبه گردید که ضریب اعتبار ۹۵٪ به دست آمد در این پژوهش از فرم ۴۷ سوالی رضایت‌مندی زناشویی Enrich استفاده گردیده است. ضریب آلفای به دست آمده در این مطالعه برای رضایت زناشویی ۰/۸۴۲ به دست آمده است.

پرسشنامه شبکه‌های اجتماعی و مجازی

این پرسشنامه حاوی ۱۴ سوال است. این پرسشنامه مطالب زیر را می‌سنجد:

- میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی و مجازی
 - دلیل استفاده از شبکه‌های اجتماعی و مجازی
 - محتوای مورد استفاده در شبکه‌های اجتماعی و مجازی
 - نظر همسر در مورد استفاده از شبکه‌های اجتماعی و مجازی
- ضریب آلفای به دست آمده در این مطالعه برای متغیر استفاده از شبکه‌های اجتماعی و دنیای مجازی ۰/۷۰۱ به دست آمده است.

بررسی عوامل جمعیت شناختی بر روی متغیرهای تحقیق

در این پژوهش عوامل دموگرافیک عبارتند از: جنسیت، سن و میزان تحصیلات که هر یک ممکن است بر روی متغیرهای تحقیق تاثیر گذار باشد مورد بررسی قرار می‌گیرد. به نظر می‌رسد که جنسیت پاسخ دهندگان بر روی پاسخ آن‌ها و در نتیجه متغیرهای تحقیق تأثیری نداشته باشد. همچنین به نظر می‌رسد که سن پاسخ دهندگان بر روی پاسخ آن‌ها و در نتیجه متغیرهای تحقیق تأثیری نداشته باشد.

یافته‌ها

تحلیل ویژگی‌های جمعیت شناختی پاسخ دهندگان: از میان ۱۰۰ نفر شرکت کننده در این مطالعه، ۴۷ نفر عضو شبکه‌های اجتماعی و دنیای مجازی بوده‌اند و بقیه عضو نبوده‌اند (جدول ۱).

جدول ۱: توزیع افراد بر حسب عضویت در شبکه‌های اجتماعی و دنیای مجازی

درصد	فراوانی	عضویت
٪۴۷	۴۷	بلی
٪۵۳	۵۳	خیر
٪۱۰۰	۱۰۰	جمع

هم‌چنین ۶۲ نفر از افراد نمونه را زنان و بقیه را مردان تشکیل داده‌اند (جدول ۲).

جدول ۲: توزیع افراد بر حسب جنسیت به تفکیک دو گروه غیر عضو و عضو شبکه‌های اجتماعی و دنیای مجازی

جمع	خیر	بلی	عضویت	
			فراوانی	جنسیت
۶۲	۳۷	۲۵	فراوانی	زن
٪۶۲	۶۹/۸	۵۳/۲	درصد	
۳۸	۱۶	۲۲	فراوانی	مرد
٪۳۸	۳۰/۲	۴۶/۸	درصد	
۱۰۰	۵۳	۴۷	فراوانی	جمع
٪۱۰۰	٪۱۰۰	٪۱۰۰	درصد	

همان‌طور که از جدول فوق مشاهده می‌شود تعداد زنان در هر دو گروه عضو و غیر عضو از مردان بیشتر است. هم‌چنین در بین زنان، بیشتر افراد در شبکه‌های اجتماعی و دنیای مجازی عضویت ندارند اما در بین مردان، بیشتر افراد در این نوع شبکه‌ها عضو هستند. از دیگر یافته‌های توصیفی می‌توان به توزیع افراد بر مبنای متقاضی طلاق اشاره کرد که نتایج آن در جدول ۳ آمده است.

جدول ۳: توزیع افراد بر حسب متقاضی طلاق به تفکیک دو گروه غیر عضو و عضو شبکه‌های اجتماعی

جمع	خیر	بلی	عضویت	
			فراوانی	متقاضی طلاق
۴۵	۱۴	۳۱	فراوانی	بلی
٪۴۵	۲۶/۴	۶۵/۹	درصد	
۵۵	۳۹	۱۶	فراوانی	خیر
٪۵۵	۷۳/۶	۳۴/۱	درصد	
۱۰۰	۵۳	۴۷	فراوانی	جمع
٪۱۰۰	٪۱۰۰	٪۱۰۰	درصد	

از جدول ۳ مشاهده می‌شود که از بین ۴۷ نفری که عضو شبکه‌های اجتماعی هستند ۳۱ نفر (۶۵/۹ درصد) متقاضی طلاق می‌باشند. در کل افراد نمونه، ۴۵ نفر متقاضی طلاق و بقیه مخالف طلاق بوده‌اند. سطح تحصیلات از دیگر متغیرهای جمعیت شناختی بود که از افراد مورد مطالعه مورد پرسش قرار گرفت که توزیع فراوانی آن به تفکیک افراد عضو و غیر عضو در جدول ۴ نشان داده شده است.

جدول ۴: توزیع افراد بر حسب سطح تحصیلات به تفکیک دو گروه غیر عضو و عضو شبکه‌های اجتماعی

جمع	خیر	بلی	عضویت	
			سطح تحصیلات	
۸	۳	۵	فراوانی	زیر دیپلم
٪۸	۵/۳	۱۰/۶	درصد	
۲۳	۱۵	۸	فراوانی	دیپلم
٪۲۳	۲۸/۳	۱۷/۰	درصد	
۱۱	۷	۴	فراوانی	فوق دیپلم
٪۱۱	۱۳/۲	۸/۶	درصد	
۴۰	۱۸	۲۲	فراوانی	لیسانس
٪۴۰	۳۳/۹	۴۶/۸	درصد	
۱۸	۱۰	۸	فراوانی	فوق لیسانس
٪۱۸	۱۹/۳	۱۷/۰	درصد	
۱۰۰	۵۳	۴۷	فراوانی	جمع
٪۱۰۰	٪۱۰۰	٪۱۰۰	درصد	

از جدول فوق مشاهده می‌شود که بیشتر افراد در هر دو گروه عضو و غیر عضو سطح تحصیلات لیسانس داشته‌اند و بعد از آن مقاطع دیپلم و فوق لیسانس در رتبه‌های بعدی قرار دارند. از دیگر یافته‌های توصیفی، میزان رضایت از روابط زناشویی در میان افراد نمونه به تفکیک دو گروه عضو و غیر عضو می‌باشد که نتایج آن در جدول زیر آمده است.

جدول ۵: توزیع افراد بر حسب رضایت از روابط زناشویی به تفکیک دو گروه غیر عضو و عضو شبکه‌های اجتماعی

میزان رضایت	عضویت		جمع
	بلی	خیر	
نارضایتی شدید (کمتر از ۳۰)	فراوانی	۰	۴
	درصد	۰/۰	٪۴
عدم رضایت (بین ۳۰ تا ۴۰)	فراوانی	۹	۳۰
	درصد	۱۶/۹	٪۳۰
رضایت نسبی (بین ۴۰ تا ۶۰)	فراوانی	۲۳	۳۹
	درصد	۴۳/۴	٪۳۹
رضایت زیاد (بین ۶۰ تا ۷۰)	فراوانی	۱۶	۲۱
	درصد	۳۰/۲	٪۲۱
رضایت فوق‌العاده (بالتر از ۷۰)	فراوانی	۵	۶
	درصد	۹/۵	٪۶
جمع	فراوانی	۵۳	۱۰۰
	درصد	٪۱۰۰	٪۱۰۰

از جدول ۵ مشاهده می‌شود که تعداد افراد عضو که نارضایتی شدید و یا عدم رضایت از روابط زناشویی داشته‌اند بیشتر از افراد غیر عضو می‌باشد.

آزمون نرمال بودن توزیع متغیرها

قبل از انجام تحلیل داده‌های موردنظر، ابتدا باید به بررسی نرمال بودن توزیع متغیرهای مورد مطالعه (استفاده از شبکه‌های اجتماعی و دنیای مجازی و رضایت زناشویی) پرداخته شود تا معلوم گردد که از چه روشی (پارامتری یا ناپارامتری) باید برای آزمون فرضیه‌های پژوهش استفاده کرد. برای بررسی نرمال بودن توزیع متغیرهای اصلی تحقیق از آزمون کلموگروف اسمیرنوف استفاده شده است. نتایج آزمون در جدول زیر آمده است.

جدول ۶: آزمون تعیین نرمال بودن متغیرهای اصلی تحقیق

متغیر	آماره کلموگروف اسمیرنوف	مقدار p^*	توزیع نرمال
استفاده از شبکه‌های اجتماعی و دنیای مجازی رضایت زناشویی	۰/۹۷۸	۰/۵۸۹	بلی
	۰/۸۹۳	۰/۳۲۱	بلی

* p-value

قبل از این که نتایج جدول فوق را تفسیر کنیم، ذکر این نکته ضروری است که اگر مقدار p متغیرها بیشتر از سطح معناداری $0/05$ باشد، نتیجه می‌گیریم که توزیع آن متغیر نرمال است. بنابراین با توجه به این نکته، نتایج خروجی جدول ۶ نشان می‌دهد که مقدار p مربوط به آزمون کلموگروف در نمرات متغیرهای اصلی تحقیق بیشتر از $0/05$ است، بنابراین نتیجه می‌گیریم که توزیع متغیرهای میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی و دنیای مجازی و رضایت زناشویی نرمال می‌باشد.

بررسی فرضیه‌های تحقیق

فرضیه اول: میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی و دنیای مجازی بر رضایت زناشویی زوجین اثر معناداری دارد.

جهت بررسی و ارائه مدل رگرسیونی متغیر ملاک (وابسته) رضایت زناشویی (Y) و متغیر پیش‌بین (مستقل) استفاده از شبکه‌های اجتماعی و دنیای مجازی (X)، پس از بررسی شاخص‌های کفایت مدل که در جداول زیر آمده است، به ارائه مدل برازش یافته می‌پردازیم.

جدول ۷: شاخص کفایت مدل رابطه رضایت زناشویی و استفاده از شبکه‌های اجتماعی و دنیای مجازی

ضریب همبستگی	ضریب تعیین	ضریب تعیین تعدیل شده	انحراف معیار خطا	دوربین - واتسون
-۰/۴۹۸	۰/۳۴۳	۰/۳۳۸	۰/۳۸	۱/۵۷۷

در جدول ۷ مشاهده می‌شود که همبستگی بین متغیر وابسته (رضایت زناشویی) و متغیر مستقل (استفاده از شبکه‌های اجتماعی و دنیای مجازی) برابر با $-0/498$ می‌باشد. به عبارتی با توجه به منفی بودن ضریب همبستگی به دست آمده می‌توان نتیجه گرفت که افزایش در استفاده از شبکه‌های اجتماعی و دنیای مجازی باعث کاهش میزان رضایت زناشویی زوجین می‌شود. هم‌چنین ضریب تعیین $0/343$ به دست آمده است که این مقدار نشان می‌دهد استفاده از شبکه‌های اجتماعی و دنیای مجازی به تنهایی بیش از ۳۴ درصد تغییرات رضایت زناشویی زوجین را تبیین می‌کند. با توجه به این که مقدار آماره دوربین - واتسون از مقدار استاندارد $1/5$ بزرگتر است در نتیجه استقلال باقی مانده‌ها را نتیجه می‌گیریم. با توجه به شاخص‌هایی که عنوان شد، مدل از کفایت لازم برخوردار است.

جدول زیر معنادار بودن رگرسیون به وسیله آزمون F محاسبه شده است.

جدول ۸: جدول آزمون تحلیل واریانس جهت معنی‌داری مدل رگرسیونی

مقدار p	آماره F	میانگین مجموع مربعات	درجه آزادی	مجموع مربعات	مدل
۰/۰۰۰	۹۲/۱۸۴	۱۳/۳۳۳ ۰/۱۴۵	۱	۱۳/۳۳۳	رگرسیون
			۹۸	۱۴/۳۱۹	باقیمانده
			۹۹	۲۷/۶۵۱	کل

با توجه به این که در جدول ۸ مقدار p کمتر از سطح معناداری ۰/۰۵ شده است بنابراین نشان از معنی‌دار بودن مدل رگرسیونی می‌باشد.

جدول ۹: خلاصه تحلیل رگرسیون ساده در مورد استفاده از شبکه‌های اجتماعی برای پیش بینی رضایت زناشویی

مقدار p	t	SE	β	مدل
۰/۰۰۰	۳/۹۰۷	۰/۱۳۰	۰/۵۰۷	مقدار ثابت
۰/۰۰۰	-۹/۶۰۱	۰/۰۷۶	-۰/۷۳۱	استفاده از شبکه‌های اجتماعی و دنیای مجازی

$$\beta = \text{ضریب رگرسیونی متغیرهای پیش بین}$$

$$SE = \text{انحراف استاندارد خطا}$$

متغیر وارد شده در معادله رگرسیونی هسته اصلی رگرسیون می‌باشد که در جدول ۴-۹ آمده است. معادله رگرسیونی را می‌توان با استفاده از ستون ضرایب رگرسیونی به شرح زیر محاسبه کرد: استفاده از شبکه‌های اجتماعی و دنیای مجازی $\beta = ۰/۷۳۱ - ۰/۵۰۷$ برآورد رضایت زناشویی یعنی با ارتقای یک واحد استفاده از شبکه‌های اجتماعی و دنیای مجازی، ۰/۷۳۱ واحد رضایت زناشویی کاهش پیدا خواهد کرد در نتیجه ارتباط منفی است.

همچنین با توجه به آزمون t و مقدار p به دست آمده که کمتر از ۰/۰۵ است می‌توان نتیجه گرفت که میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی و دنیای مجازی بر رضایت زناشویی زوجین ۲۵ تا ۴۰ سال شهرستان کاشان تاثیر معناداری دارد. به عبارتی استفاده از شبکه‌های اجتماعی و دنیای مجازی در کاهش رضایت زناشویی زوجین شهرستان کاشان نقش موثری دارد. بنابراین فرضیه اصلی اول مورد تایید می‌باشد. فرضیه دوم: بین رضایت زناشویی افراد عضو شبکه‌های اجتماعی و دنیای مجازی و افراد غیر عضو تفاوت معناداری وجود دارد. با توجه به این که متغیر عضویت در شبکه‌های اجتماعی و دنیای مجازی دارای مقیاس اسمی و دو گروه می‌باشد بنابراین از آزمون تی مستقل برای بررسی این فرضیه استفاده می‌شود.

جدول ۱۰: شاخصه‌های توصیفی میزان رضایت زناشویی به تفکیک افراد غیر عضو و عضو شبکه‌های اجتماعی اجتماعی

متغیر	عضو		غیر عضو	
	میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار
رضایت زناشویی	۵۴/۰۱	۴/۳۹	۸۱/۹۴	۵/۳۳

از جدول ۱۰ مشاهده می‌شود که میانگین رضایت زناشویی در میان افراد غیر عضو به طور قابل توجهی بیشتر از افراد عضو شبکه‌های اجتماعی و دنیای مجازی است. حال برای آزمون معناداری این تفاوت به دست آمده از نتایج جدول ۱۱ استفاده می‌شود.

جدول ۱۱: نتایج آزمون تی مستقل برای مقایسه میانگین نمرات رضایت زناشویی بین افراد غیر عضو و عضو

متغیر	آماره t	درجه آزادی	مقدار p	فاصله اطمینان ۹۵٪	
				پایین	بالا
رضایت زناشویی	۱۲/۶۱۷	۹۸	۰/۰۰۰	۲۷/۹۳۰	۲۵/۲۹۶

در جدول ۱۱ از مقدار آماره تی و مقدار p به دست آمده می‌توان نتیجه گرفت که میانگین رضایت زناشویی بین دو گروه غیر عضو و عضو شبکه‌های اجتماعی و دنیای مجازی تفاوت معناداری دارد ($p < ۰/۰۵$). بنابراین فرضیه اصلی دوم نیز مورد تایید می‌باشد. فرضیه سوم: بین تقاضای طلاق و عضویت افراد در شبکه‌های اجتماعی و دنیای مجازی رابطه معناداری وجود دارد.

با توجه به این که دو متغیر تقاضای طلاق و عضویت از نوع کیفی اسمی هستند بنابراین برای بررسی این فرضیه از آزمون خی دوی پیرسون استفاده می‌شود نتایج آن در جدول ذیل آمده است.

جدول ۱۲: نتایج آزمون خی دوی پیرسون برای ارتباط بین متغیرهای تقاضای طلاق و عضویت

خی دوی پیرسون	درجه آزادی	مقدار p
۱۵/۷۳۷	۱	۰/۰۰۰

خروجی جدول ۱۲ نشان می‌دهد که متغیر تقاضای طلاق با عضویت رابطه معناداری دارد ($p < ۰/۰۵$). به عبارتی عضویت در شبکه‌های اجتماعی و دنیای مجازی، به طور معناداری با افزایش میزان تقاضای طلاق زوجین ۲۵ تا ۴۰ سال منطقه ۱۴ تهران همراه است. بنابراین فرضیه اصلی سوم نیز مورد تایید می‌باشد.

بحث و نتیجه گیری

نهاد خانواده اصلی ترین نهاد کارگزار جامعه پذیری افراد محسوب می‌شود، اما با توجه به تغییرات صورت گرفته و رشد فن آوری و بروز پدیده هایی چون اینترنت، ماهواره، رسانه‌های جمعی و شبکه‌های اجتماعی، شاهد پیدایی رقباتی جدی در کنار خانواده در امر جامعه پذیری افراد هستیم. از میان رسانه‌های متنوع و نوین می‌توان از شبکه‌های اجتماعی به عنوان یکی از پرمخاطب ترین رسانه‌ها در سراسر دنیا یاد کرد که به خصوص با رشد فن آوری تلفن‌های همراه هوشمند و تسهیل دسترسی افراد به این شبکه‌ها ضریب نفوذ اعضا آن به سرعت در حال افزایش است. در این تحقیق سعی شد تاثیر شبکه‌های اجتماعی در بروز پدیده طلاق بررسی شود لذا بعد از معرفی متغیرهای مستقل و وابسته، جامع آماری تحقیق که شامل مراجعه کننده گان به دادگاه خانواده شماره ۱ منطقه ۱۴ تهران بود تعداد ۱۰۰ نفر به عنوان حجم نمونه انتخاب شد و از میان ۱۰۰ نفر شرکت کننده در این مطالعه، ۴۷ نفر عضو شبکه‌های اجتماعی و دنیای مجازی بوده‌اند و بقیه عضو نبوده‌اند. هم‌چنین ۶۲ نفر از افراد نمونه را زنان و بقیه را مردان تشکیل داده‌اند. مشاهده شد تعداد زنان در هر دو گروه عضو و غیر عضو از مردان بیشتر است. هم‌چنین در بین زنان، بیشتر افراد در شبکه‌های اجتماعی و دنیای مجازی عضویت ندارند اما در بین مردان، بیشتر افراد در این نوع شبکه‌ها عضو هستند. مشخص شد که از بین ۴۷ نفری که عضو شبکه‌های اجتماعی هستند ۳۱ نفر (۶۵/۹ درصد) متقاضی طلاق می‌باشند. در کل افراد نمونه، ۴۵ نفر متقاضی طلاق و بقیه مخالف طلاق بوده‌اند. بیشتر افراد در هر دو گروه عضو و غیر عضو سطح تحصیلات لیسانس داشته‌اند و بعد از آن مقاطع دیپلم و فوق لیسانس در رتبه‌های بعدی قرار دارند. مشاهده شد که تعداد افراد عضو که نارضایتی شدید و یا عدم رضایت از روابط زناشویی داشته‌اند بیشتر از افراد غیر عضو می‌باشد.

آزمون نمونه پژوهش نشان داد میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی و دنیای مجازی بر رضایت زناشویی زوجین ۲۵ تا ۴۰ سال شهرستان کاشان اثر معناداری دارد. هم‌چنین بین رضایت زناشویی افراد عضو شبکه‌های اجتماعی و دنیای مجازی و افراد غیر عضو تفاوت معناداری وجود دارد. به طوری که میانگین رضایت زناشویی در میان افراد غیر عضو به طور قابل توجهی بیشتر از افراد عضو شبکه‌های اجتماعی و دنیای مجازی است. از طرف دیگر، بین تقاضای طلاق و عضویت افراد در شبکه‌های اجتماعی و دنیای مجازی رابطه معناداری وجود دارد به عبارتی عضویت در شبکه‌های اجتماعی و دنیای مجازی، به طور معناداری با افزایش میزان تقاضای طلاق زوجین ۲۵ تا ۴۰ سال همراه است. و بین رضایت زناشویی زنان و مردان عضو شبکه‌های اجتماعی و دنیای مجازی تفاوت معناداری وجود ندارد. هم‌چنین بین رضایت زناشویی اعضای

شبکه‌های اجتماعی و دنیای مجازی با سطوح تحصیلات رابطه معناداری وجود ندارد. این پژوهش با نتایج پژوهش نوغانی، صدیق اورعی و سالار که با موضوع "شبکه اجتماعی همسرگزینی و تاثیر آن بر رضایت از زندگی زناشویی در بین مردان متاهل" همسویی دارد. در این پژوهش نوغانی و همکاران (۱۳۹۲) به این نتیجه رسیدند که شبکه‌های اجتماعی بر روی همسرگزینی و رضایت از زندگی زناشویی در بین مردان متاهل رابطه معناداری دارد. همچنین نتایج پژوهش حاضر با نتایج ابراهیم‌پور کومله و خزایی (۱۳۹۱) با موضوع «آسیب‌های نو پدید؛ شبکه‌های اجتماعی مجازی در کمین خانواده ایرانی» همسویی دارد. ابراهیم‌پور کومله و خزایی به این نتیجه رسیدند که در این پژوهش، ضمن برجسته ساختن اهمیت نهاد خانواده و مورد تهدید قرار گرفتن آن از سوی شبکه‌های اجتماعی، پیشنهاداتی به منظور آشنایی هر چه بیشتر خانواده‌ها با تهدیدات فضای مجازی و استفاده صحیح از فضای مجازی ارائه شده است.

پیشنهادها

پژوهش حاضر نشان داد استفاده از شبکه‌های اجتماعی و مجازی می‌تواند بر رضایت زناشویی و درخواست برای طلاق در بین زوجین موثر باشد به طوری که شبکه‌های اجتماعی می‌تواند به طور قابل توجهی میزان رضایت زناشویی را کاهش و در نتیجه میزان طلاق را افزایش دهد. بنابراین مطالعه و دقت در زمینه شبکه‌های اجتماعی می‌تواند به موفقیت هر چه بیشتر زندگی‌های زناشویی در سطح جامعه کمک کند. بنابراین با توجه به نتایج پژوهش پیشنهادت زیر ارائه می‌گردد:

- تشویق زوجین به استفاده درست و به اندازه از شبکه‌های اجتماعی و دنیای مجازی برای افزایش رضایت زناشویی و کاهش میزان طلاق
- ساخت و پخش فیلم‌ها و سریال‌هایی با موضوع شبکه‌های مجازی و مزایا و معایب آن‌ها برای زوجین.
- برگزاری جلسات آموزشی از سوی مصادر امور فرهنگی در شهرها و روستاهای کشور به منظور آشنا نمودن و اطلاع رسانی به زوجین در مورد فناوری‌های جدید به ویژه اینترنت و شبکه‌های اجتماعی مجازی.
- طراحی و تدوین بخشی در کتاب‌های درسی مدارس و دانشگاه‌ها در ارتباط با آشنایی دانش آموزان و دانشجویان با فناوری‌های جدید، اینترنت و خطرات بالقوه آن‌ها.
- در مجموع، لازم است تا همه افراد جامعه به ویژه کارشناسان صدا و سیما، امور فرهنگی، معلمان و متصدیان امر آموزش و فرهنگ سازی دست به دست هم دهند تا از بروز چنین حوادث تلخ و ناگواری در کشور جلوگیری شود.

منابع

- ابراهیم پور کومله، سمیرا و خزایی، کامیان (۱۳۹۱). آسیب‌های نوپدیده؛ شبکه‌های اجتماعی مجازی در کمین خانواده ایرانی. نخستین کنگره ملی فضای مجازی و آسیب‌های اجتماعی نوپدید. تهران، وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی.
- اسلامی، فرشته و شفیق زاده، حمید (۱۳۹۶). بررسی رابطه دلبستگی به والدین با اعتیاد به اینترنت در دانش‌آموزان مقطع متوسطه ورامین، دو فصلنامه مطالعات پلیس زن، شماره ۲۷، دوره یازدهم پاییز و زمستان ۱۳۹۶.
- اسلامی، مروارید (۱۳۹۱). بررسی شبکه‌های اجتماعی و تاثیرات آن‌ها بر ابعاد مختلف زندگی، نخستین کنگره ملی فضای مجازی و آسیب‌های اجتماعی نوپدید
https://www.civilica.com/Paper-NOPADID01-NOPADID01_018.html
- بخشایش علیرضا، مرتضوی مهناز (۱۳۸۸)، رابطه رضایت جنسی، سلامت عمومی و رضایت زناشویی در زوجین، فصلنامه روان‌شناسی کاربردی، دوره ۳، شماره ۴، صص ۷۳-۸۵.
- حسینی، س، د. (۱۳۹۵). روابط سالم در خانواده. قم: موسسه بوستان کتاب.
- دغاغله فاطمه، عسگری پرویز، حیدری علیرضا (۱۳۹۱) رابطه بخشودگی، عشق، صمیمیت با رضایت زناشویی، فصلنامه یافته‌های نو در روان‌شناسی (روان‌شناسی اجتماعی)، دوره ۷، شماره ۲۴ پاییز ۹۱ صص ۶۹-۵۷.
- رحیمی، محمد (۱۳۹۰). عوامل اجتماعی موثر بر شکاف نسلی، مطالعه موردی شهر خلخال، پایان‌نامه کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکز.
- رسانه آینده بان (۱۳۹۳). گزارش آینده پژوهی ایران ۱۳۹۳، رسانه تخصصی آینده پژوهی تاریخ دسترسی ۹۳/۳/۲۱
<http://www.ayandeban.ir/iran1393>
- زارع ابراهیم آباد اکرم، میر اسماعیلی بی بی سادات (۱۳۹۴)، بررسی تاثیر شبکه اجتماعی فیس بوک بر تغییر هویت فرهنگی و اجتماعی دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران، مجله مدیریت فرهنگی دوره ۹، شماره ۲۸، تابستان ۱۳۹۴، صفحه ۷۳-۹۳.
- سایت مرکز مدیریت توسعه ملی اینترنت (۱۳۹۲) گزارش <http://matma.ito.gov.ir>
- شامانی اسمعیل، واحدی مهدی، نوروزی داریوش (۱۳۹۵) رابطه استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی با هویت جوانان شهر تهران، فصلنامه فرهنگ مشاوره و روان‌درمانی، دوره ۷، شماره ۲۸، زمستان ۱۳۹۵، صفحه ۱۸۲-۱۶۳.
- عبدالحسین کلانتری، رویا جهانبخش، داود شهری (۱۳۹۶) بررسی ادراک دانشجویان از احساس امنیت اجتماعی (مورد مطالعه: دانشجویان دختر دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران)، فصلنامه مطالعات پلیس زن، شماره ۲۷، دوره یازدهم پاییز و زمستان ۱۳۹۶.
- قاسمی فلاور جانی خلیل، غفاری ابراهیم، شاهی عبدالستار (۱۳۹۰)، رابطه سلامت روان و رضایت مندی زناشویی زوجین، مجله دانشگاه علوم پزشکی کرمانشاه، شماره ۲، دوره ۱۵، صص ۱۲۹-۱۱۹
- مهمانیان خامنه مهری، برجلی احمد، سلیمی زاده محمد کاظم (۱۳۸۵)، بررسی رابطه هوش هیجانی و رضایت زناشویی، مجله روانشناسی، دوره ۱۰، شماره ۳، صص ۳۲۰-۳۰۸.
- نعیمی، محمدرضا (۱۳۹۰). تاثیر تعامل خانواده و ماهواره در بروز پدیده طلاق (مطالعه موردی شهرستان گرگان). مجله تخصصی جامعه‌شناسی مطالعات جوانان، سال اول، شماره اول صص ۱۹۱-۲۱۱.
- نوایی نژاد، ش (۱۳۹۵). الگوی ایرانی اسلامی خانواده اخلاق محور است. دومین کنفرانس الگوی ایرانی اسلامی پیشرفت.
- نوغانی محسن، صدیق اورعی غلامرضا، سالار علی (۱۳۹۲)، شبکه اجتماعی همسرگزینی و تاثیر آن بر رضایت از زندگی زناشویی در بین مردان متاهل، جامعه‌شناسی کاربردی (مجله پژوهشی علوم انسانی دانشگاه اصفهان)، دوره ۲۴، شماره

اول، بهار ۱۳۹۲، صص ۱۷-۳۶.
 نیکالای سمیونوویچ بیریوکوف (۱۳۷۲)، تلویزیون و دکترین آن در غرب، مترجم: محمد حفاظتی - انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی چاپ اول.
 هالفورد، ک. (۱۳۹۴). زوج‌درمانی کوتاه‌مدت. ترجمه‌ی مصطفی تبریزی، مژده کاردانی و فروغ جعفری. تهران: نشر فراروان.
 هنریان، مسعود، یونسی، جلال. (۱۳۹۰). بررسی علل طلاق در دادگاه‌های خانواده تهران. فصلنامه مطالعات روانشناسی بالینی. سال اول. شماره سوم صص ۱۲۵.

David, P. & Stafford, L. (2016). A Relational Approach to Religion and Spirituality in Marriage The Role of Couples' Religious Communication in Marital Satisfaction. *Journal of Family Issues*, 33(2)
 Fincham, Frank D.; Ajayi, Christine; Beach, Steven R. H. (2015). Spirituality and marital satisfaction in African American couples. *Psychology of Religion and Spirituality*, 3(4), 259-268.